

Yayın Tanıtım

İSMAİLÎLER TARİHİ İÇİN ÖNEMLİ BİR ESER ve İKİ ÇEVİRİSİ

Yard. Doç. Dr. Nihat YAZILITAŞ*

Farhad Daftary, **Muhaliif İslamın 1400 Yılı İsmaililer Tarih ve Kuram**, (Çev. Ercüment Özkaya), Rastlantı Yay., Ankara 2001, s.571.

Farhad Daftary, **İsmaililer, Tarihleri ve Öğretileri**, (Çev. Erdal Toprak), Doruk Yayımcılık, İstanbul, 2005, s. 726.

Farhad Daftary’i, gerek hacmi gerekse konuları bakımından oldukça geniş ve önemli bir çalışması olan bu eserinde, Şii İslam inancının önemli kollarından biri olan ve Fâtımî Hilafetini (909-1171) kurmalarıyla birlikte de tarihte önemli bir rol oynayan ve Fâtımî Hilafetinin son bulmasıyla da siyasi hayattaki etkilerini yitiren ancak günümüze kadar ayakta kalmayı başaran İsmaililik konusunu, başlangıcından günümüze kadar itikat ve öğretileri ile birlikte ele almıştır. Bu değerli eser dilimize iki kez tercüme edilmiştir. Ercüment Özkaya’nın kaleminden çıkan birinci baskısı “*Muhaliif İslamın 1400 Yılı İsmaililer Tarih ve Kuram*” adıyla 2001 yılında Rastlantı Yayınevi tarafından Ankara’da basılmıştır. Erdal Toprak’ın “*İsmaililer, Tarihleri ve Öğretileri*” adıyla tercüme ettiği ikinci baskısı ise Doruk Yayımcılık tarafından 2005 yılında İstanbul’da basılmıştır. Eserin tanıtımı ve değerlendirmesini yaparken ikinci baskısını esas alacağız. Bu iki farklı baskı ve tercüme arasında ki farklılıklara ise bölümlerin içeriklerini tanıttıktan sonra değineceğiz.

Eser, Giriş (1-54), Şiiliğin Doğuşu (55-138), İlk İsmaililik (139-220), Fatımi İsmaililiği (s.221-378), Mustali İsmaililiği (379-458), Alamut Dönemi Nizari İsmaililiği (459-604), Alamut Sonrası Nizari İsmaililiği (605-723) olmak üzere toplam yedi bölümden ve Soy Ağacına İlişkin Tablo ve Listelerin bulunduğu üç sayfalık bir ekten oluşmaktadır.

Giriş Bölümde yazar “*İsmaili Araştırmalarında Batı Biliminin Kaydettiği Aşamalar*” başlığı altında: Şii-İsmailî tarihinin kısa bir özetini yaptıktan sonra, batılı kaynaklarda İsmailîlere ait kayıtlara XII. yüzyıldan itibaren rastlandığını belirtmiş, XIX. yüzyıla kadar batılı eserlerdeki İsmailîlerle ilgili kayıtları değerlendirerek özetlemiş ve bu zamana kadar batılıların İsmailîler hakkında eksik ve yanlış bilgilere sahip olduğunu ifade etmiştir. Batılıların İsmailîler hakkında doğru bilgileri XIX. yüzyılın başından itibaren De Sacy’nin gayretleri ile başlayan ve bu tarihten sonra artarak devam eden şarkiyat çalışmaları ile elde etmeğe başladıkla-

* Niğde Üni., Fen-Ed. Fak. Tarih Böl., nyazilintas@nigde.edu.tr

rını ve bu çalışmaların neticesinde, İsmailî yazarlarca kaleme alınmış ve gizli kalmış birçok yazma eserinde gün ışığına çıkması ile İsmailî tarihi ve İsmaililik hakkında, Batıdaki yanlış ve eksik bilgilerin değiştiğini vurgulamıştır.

“*Şiiliğin Doğuşu*” başlığını taşıyan birinci bölümde; Şiiliğin ortaya çıkışı hakkındaki kaynaklardan ve bu konu üzerine yapılan çalışmalardan bahsedilip, değerlendirmesi yapıldıktan sonra, eserin esas konusuna bir giriş olması amacıyla Şiiliğin İslam tarihinde ortaya çıkışı ve farklı guruplara ayrılışı anlatılmıştır.

“*İlk İsmaililik*” başlığını taşıyan ikinci bölümde; yine bu dönemin kaynak eserleri ve bu dönem ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilip değerlendirmeler yapıldıktan sonra, İsmailî hareketinin VII. yüzyılın ortalarına dayanan ilk ön-İsmailî kökenlerinden başlanıp, Kuzey Afrika’da Fâtımî Halifeliğinin kurulmasına dek süren başlangıç dönemi işlenmiştir.

“*Fatımi İsmaililiği*” başlığını taşıyan üçüncü bölümde de; bu dönemin kaynak eserleri ve bu dönem hakkında yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilip değerlendirmeler yapıldıktan sonra, Fâtımî Hilâfetinin kuruluşundan (909), 1094 yılında Halife el-Mustansır’ın ölümüyle birlikte İsmailî hareketinin Nizari ve Mustali kollarına bölünmesine dek devam eden Fâtımî İsmaililiği dönemi anlatılmış ve bu dönemde başta Bahreyn’deki Karmatiler olmak üzere diğer bazı muhalif İsmailî gurupları hakkında da bilgiler verilmiştir.

“*Mustali İsmaililiği*” başlığını taşıyan dördüncü bölümde de dönemin kaynakları ve bu dönem üzerine yapılan çalışmalardan bahsedildikten sonra, başlangıçtan günümüze kadar, Hafizî ve Tayibî kollarına bölünerek gelen Mustali İsmaililiği ele alınmıştır.

“*Alamut Dönemi Nizari İsmaililiği*” başlığını taşıyan beşinci bölümde: konuya girilmeden önce yine dönemin kaynakları ve bu kaynaklar üzerine yapılan çalışmalar konusunda bilgiler verildikten sonra, Hasan Sabbah’ın faaliyetlerine başladığı 1090 yılından başlayıp, Moğolların İran’daki Nizari Devletini ortadan kaldırmasına (1256) kadar süren Nizari İsmaililiği konusu işlenmiştir.

“*Alamut Sonrası Nizari İsmaililiği*” başlığını taşıyan altıncı bölümde; yine konuya geçilmeden önce bu dönemin kaynakları ve bu dönem üzerine yapılan modern çalışmalardan bahsedilmiştir. Devamında da Alamut’dan sonra günümüze kadar olan Nizari İsmaililiğinin tarihi ve günümüzde Nizari İsmaililiğini temsil eden Ağa Hanlar konusu işlenmiştir.

İki tercüme baskı arasındaki farklılıklara gelince; Eserin ilk baskısında, giriş bölümüne geçmeden önce, Ercüment Özkaya tarafından yazılmış olan metnin çevirisinde takip edilen yöntemin anlatıldığı iki sayfalık bir değerlendirmeye ek olarak yine mütercim tarafından yazılan 15 sayfalık geniş bir önsöz eklenmiştir.

Metnin çevirisine gelince; neredeyse her iki baskıda birbirinin aynı cümleler kullanılmış olup, aralarında çok küçük nüanslar vardır. Ancak dipnotlara gelince durum biraz değişmektedir. Giriş ve birinci bölümde dipnotlar sayı olarak aynı iken, bundan sonraki bölümlerde dipnot sayıları farklılık arz etmektedir. Birinci baskının, ikinci bölümünde 183 dipnot kullanılmışken, ikinci baskıda 188; birinci baskının üçüncü bölümünde 257 dipnot kullanılmışken ikinci baskıda 278; birinci baskının dördüncü bölümünde 112 dipnot kullanılmışken ikinci baskıda 134; birinci baskının beşinci bölümünde 234 dipnot kullanılmışken ikinci baskıda 258; birinci baskının altıncı bölümünde 89 dipnot kullanılmışken ikinci baskıda 188 dipnot kullanılmıştır. Bunun haricinde de yine eserin ilk baskısında bazı dipnotlar kısaltıldığı gibi, eserin altıncı ve yedinci bölümlerinde asıl metinde de bazı kısaltmalara gidildiği görülmektedir. Bunun sebebini ilk baskının mütercimi Ercüment Özkaya: *“Türkiyeli okurlar için ilgi çekici olmayan ve ince teferruattan oluşan kimi pasajlar, anlatının akışı bozulmadan özetlenmiş notlarda da buna uygun düzenlemeler yapılmıştır.”* diyerek açıklamaktadır. Yine birinci baskıda konmayan konuyla ilgili 21 adet fotoğraf ikinci baskıda kullanılmıştır. Birinci baskıda olup ta ikinci baskıda olmayan tek husus ise eserin kaynakçasıdır. Birinci baskıda 20 sayfalık geniş bir kaynakça verilmiştir. Baskıların sayfa sayıları arasındaki büyük farkın sebebi ise, sadece birinci baskıda yapılan kısaltmalardan kaynaklanmayıp, ikinci baskıda büyük puntolu harflerin kullanılması da bu farkta etkili olmuştur.

Farhad Daftary, eserini hazırlarken İsmailî tarihinin bilinen kaynaklarının tamamına müracaat ettiği gibi, bu alanda yapılan modern çalışmalarını da eserinde kullanmış ve bu çalışmaların ilmi değerlendirmesini de her bölümün başında tek tek yapmıştır. Bu kadar geniş bir konuyu bilinen bütün kaynaklara müracaat ederek hazırlayan Farhad Daftary, karmaşık bir konu olan ve ülkemizde az bilinen İsmailîler konusunu, etraflı bir şekilde hazırlamıştır. Eseri hazırlarken sadece siyasi tarih değil, İsmailîlerin fikri yapısı ve öğretileri üzerinde de özenle durulmuş, geniş açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Netice itibarıyla bu çalışma konunun meraklılarının kolaylıkla okuyabileceği bir eser olmasının ötesinde, İsmailîlik konusunu çalışacak ilim adamları için de kıymetli bir hazine niteliğindedir.